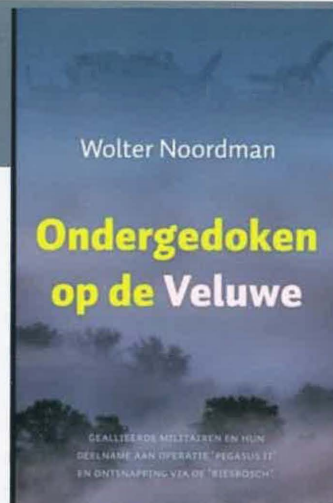

Oorlog in de boekwinkel

NIEUWE BOEKEN OVER DE TWEEDE WERELDOORLOG

Gjalb Zondergeld, *Ons socialisme, uw toekomst. Henk Woudenberg en het Nederlands Arbeidsfront (1942-1945)* (Spinhuis: Apeldoorn/Antwerpen 2010) 354 blz., € 39,50

In het bezette Nederland was het Nederlands Arbeidsfront (NAF) van 1942 tot 1945 de enig toegestane vakcentrale. De drie oude vakcentrales NVV, RKVV en CNV waren in 1940 door de NSB overgenomen, waarna vele leden wegliepen. Op basis van omvangrijk archiefmateriaal schreef historicus en oud-VU-docent G. Zondergeld een grondige studie over de NAF. Die was met ruim 150.000 leden verreweg de grootste collaborateursorganisatie in ons land. Zondergeld karakteriseert NAF-leider Henk Woudenberg (van huis uit vishandelaar) als een energiek, eerezuchtig heerschap, die tal van demagogische redevoeringen en artikelen produceerde. Met zijn propagandisten droeg hij een pseudosocialisme uit, vol holle antikapitalistische retoriek. De vraag is of hij meende wat hij schreef. Het NAF organiseerde ontspanningsactiviteiten en trachtte onder meer de belangen te behartigen van Nederlandse dwangarbeiders. In 1948 werd Woudenberg tot twintig jaar cel veroordeeld, in 1956 kwam hij vrij. Zondergeld put eindeloos uit onder meer het weekblad 'Arbeid'. Een zeer gedegen, breedvoerige wetenschappelijke studie.

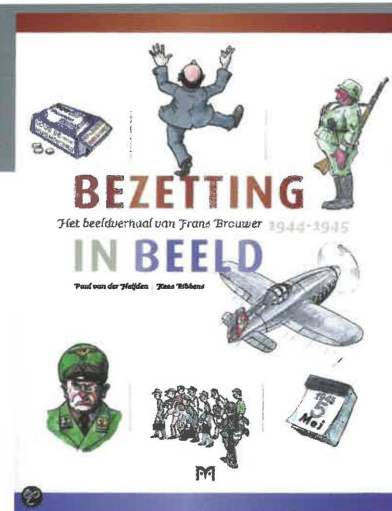
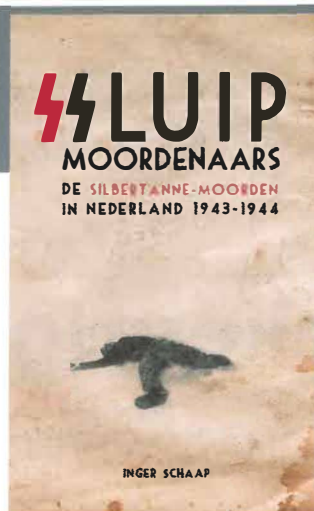
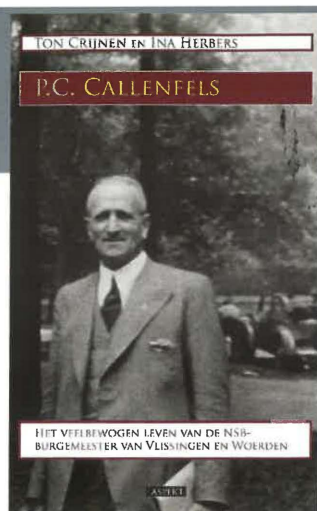
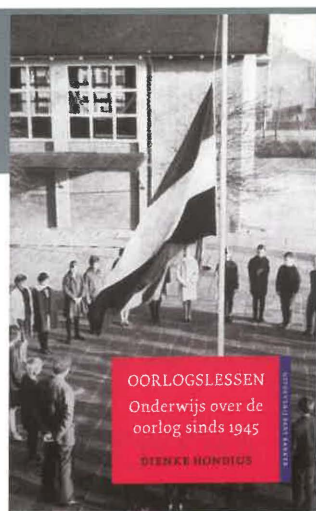
Wolter Noordman, *Ondergedoken op de Veluwe* (Omniboek: Kampen 2010), 507 blz., € 18,95

Dit boek gaat over geallieerde piloten in de Tweede Wereldoorlog die op hun bombardementsvluchten noodgedwongen moesten landen in bezet Nederland, speciaal op de Veluwe. Amateurhistoricus Wolter Noordman heeft die lotgevallen tot in de puntjes gereconstrueerd. Zijn boek valt in drie delen uiteen:

eerst wat er gebeurde met de bemanning van één vliegtuig dat in april 1944 bij Apeldoorn neerkwam; vervolgens een tot mislukken gedoemde poging een groep vliegeniers de Rijn over te zetten op een vluchtweg naar Frankrijk; ten slotte persoonlijke wederwaardigheden van deelnemers aan deze mislukte tocht. Het boek is grotendeels gevuld met herinneringen van een aantal deelnemers en hun helpers, getekend door liefdevolle opvang in ondergrondse gastgezinnen, maar ook met verveling, verraad, overvallen en soms executie. Het verhaal van de mysterieus verdwenen verzetsman J.H. Doorn is onderdeel van dit boek, dat een ouderwets spannende jongensboekentoon aanslaat: gedetailleerd, anekdotisch, puur beschrijvend; haast zonder analyse, conclusie of verwijzingen naar hogere politiek.

Dienke Hondius, *Oorlogslessen. Onderwijs over de oorlog sinds 1945* (Bert Bakker: Amsterdam 2010) 283 blz., € 24,95

Oorlogslessen behandelt de verwerking van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in het naoorlogse Nederland, speciaal in het onderwijs en in de herdenkingscultuur. Hondius onderzocht tijdschriften en publicaties en voerde vele gesprekken. Op basis daarvan constateert zij fases in de oorlogsverwerking. De eerste naoorlogse jaren overheerste in de collectieve herinnering de toon van gezamenlijkheid en van 'Nederland verzetsland'. Later kwam meer focus op de Jodenvervolgung en de trauma's van veteranen. Het herinneringslandschap bestrijkt vele terreinen, waaronder het werk van de Anne Frank-stichting, en getuigenissen van oud-verzetsstrijders en oorlogsgetroffenen voor de klas. Maatschappelijke veranderingen (internationalisering, individualisering) beïnvloedden

na 1970 de herinneringscultuur. Het boek geeft tendensen en knelpunten, die met name onderwijsgeven- den of museumpersoneel denkstof geven: wat leren wij de jeugd over de Tweede Wereldoorlog?

Ton Crijnen en Ina Herbers, P.J. Callenfels. *Het veelbewogen leven van de NSB-burgemeester van Vlissingen en Woerden* (Aspekt: Soesterberg 2010) 211 blz., € 19,95

Journalist Ton Crijnen en juriste Ina Herbers verdiepen zich in het leven van een NSB-burgemeester in oorlogstijd, P. Callenfels. Deze was een jaar burger- vader in Vlissingen en nog een half jaar in Woerden. De auteurs pogen het negatieve beeld te nuanceren dat bestaat van NSB-burgemeesters. Callenfels was weliswaar een naïef man en een meeloper, bovendien rokkenjager, avonturier en ineffectief bestuurder. Maar zijn optreden jegens de bevolking was mild en verant- woordelijk te noemen. Hij zette burgers wel onder druk mee te helpen bouwen aan Duitse verdedigingswerken, maar gaf geen medeburgers aan. Toen hij in Vlissingen aantrad, waren de Joden overigens al gedeporteerd. De auteurs besteden onder meer aandacht aan Vlissingen in oorlogstijd en Woerden tijdens de hongervinter, de naoorlogse internering en berechting van Callenfels wegens collaboratie (hij kwam in 1947 vrij). Zij sluiten aan bij *Grijs Verleden* (Chris van der Heijden), maar sla- gen slechts ten dele in hun opzet. Er wordt nogal wat geciteerd, gespeculeerd en verondersteld; een sluitend psychologisch portret levert het niet op.

Inger Schaap, *Sluipmoordenaars. De Silbertanne- moorden in Nederland 1943-1944* (Just Publishers: Meppel 2010) 252 blz., € 19,95

In de periode 1943-1944 vonden er 56 willekeurige moordaanslagen plaats, gepleegd door Nederlandse SS'ers op instigatie van de Duitse bezetter (in het bijzonder van politiechef Rauter). Enkel overleefden de aanslagen. Later bleek er een geheim operatieplan achter te zitten, onder codenaam *Silbertanne*. De bedoeling was de druk op de bevolking op te voe- ren, aangezien het verzet zich na medio 1943 sterk

ontplooid en tal van acties uitvoerde. De sluip- moorden van *Silbertanne* waren bedoeld als wraak- actie. Het thema van de *Silbertanne*-moorden is tot dusver slechts zijdelings in de literatuur behandeld; historica Inger Schaap (UvA) onderzocht als afstu- deerproject alle moorden, op basis van schriftelijk materiaal, maar ook van interviews met enkele nabe- staanden. Zij geeft eerst een analyse van de acties, alsmede biografische typering van de moordenaars; vervolgens bespreekt ze elke aanslag apart; ten slotte vertelt ze hoe het na de Tweede Wereldoorlog met de daders is afgelopen. Een reeks (soms te) breedvoerige verhalen, vooral schokkend omdat nabestaanden nog van de moord konden getuigen.

Paul van der Heijden en Kees Ribbens, *Bezetting in beeld. Het beeldverhaal van Frans Brouwer 1944-1945* (Utrecht: Matrijs 2010) 144 blz., € 19,95

Frans Brouwer wordt in 1906 op Sumatra in Neder- lands-Indië geboren. Hij gaat naar de technische school in Jogjakarta op Java. Als hij vijftien jaar is, sturen zijn ouders hem naar Nederland om zijn oplei- ding af te maken. Na kortstondige aanstellingen bij Philips en KLM – het is inmiddels crisistijd – komt hij als radiotechnisch tekenaar en constructeur in dienst bij de Zwakstroomafdeling van Siemens Nederland in Den Haag. Zijn tekentalent laat hij in die tijd al zien in een ironische verslag van een personeelsreisje naar Berlijn. Tegen die tijd is hij ook aan een tekenoplei- ding begonnen aan de Haagse Kunstacademie. Vanaf april 1944 tot aan mei 1945 maakt hij 32 getekende brieven van telkens twee pagina's. De correspon- dentie is fictief, de stijl levendig met bijtende humor, maar de onderwerpen zijn bijzonder realistisch: het dagelijkse leven tijdens het laatste oorlogsjaar. En hoe goed Brouwer dit heeft weergegeven blijkt wel uit wat Loe de Jong over *Krabbels en Klodders in bezettingstijd* – want zo noemde Brouwer zijn beeld- verhaal – gezegd heeft: 'Ik ken geen werkstuk, dat geslaagder is dan het Uwe en dat betere voorbeelden bevat van onvervalste humor uit de bezettingstijd.'

